

Azərbaycan Karabağ Sorununda Kuvvet Kullanma Yoluna Baş Vurabilir mi?

GİRİŞ

Tarihi biraz daha eskiye gitmekle beraber, Karabağ sorunu dünya gündeminde daha çok Sovyetler Birliğı'nin dağılma süreciyle birlikte yer almaya başlamıştır. Sovyetler Birliğı'nin hemen hemen tüm bölgelerinde milliyetçiliğin güçlenmesi ve Moskova yönetiminin bölgeler üzerinde kontrolünü kaybetmesi süreci, Ermenistan'ın yayılcılık politikası ile birleşince Kafkasya'nın yeni bir çatışma noktasına kavuşması kaçınılmaz olmuştur. Kafkasya'nın küresel güç mücadelesi yapan devletler için taşıdığı stratejik önem, Hazar havzasındaki enerji kaynakları, bölgenin uluslararası ulaştırma hatları üzerinde bulunması ve diğer nedenler bu sorunu çekim merkezi haline getirmiştir. 1980'lerin sonlarından başlayan küçük çaplı çatışmalar Ermenistan'ın büyük ölçüde başarılı olan işgal girişimleriyle birlikte zamanla savaşa dönüşmüş, bu savaşa 1994'te imzalanan ateşkes anlaşması ile ara verilmiştir. Aslında daha öncesinden başlamakla birlikte o tarihten itibaren daha da yoğun olarak sürdürülen barış görüşmeleri şimdilik bir barış anlaşmasıyla sonuçlanamamıştır. Barış görüşmelerinin günümüzde de yoğun olarak sürmesine, belirli aralıklarla ciddi ilerlemeler olduğuna ve sorunun tek çözüm yolunun barış yolu olduğuna ilişkin açıklamalar yapılmasına rağmen zaman zaman savaşın yeniden başlayabileceğinin ipuçları da ortaya çıkmaktadır. Özellikle,

Barış görüşmelerinin sonuçsuz kalmasından Azərbaycan ve hatta Ermenistan toplumunun duydukları rahatsızlık,

Azərbaycan toplumunun tamamına yakınında toprakların ne yolla olursa olsun kurtarılması gerektiğine ilişkin oluşmuş kanı,

Azərbaycan yetkililerinin devamlı surette, topraklarının Ermenistan işgali altında belirsiz

süreye kadar kalmasını kabullenmeyeceklerini ve bu toprakları ne yolla olursa olsun kurtaracaklarını söylemeleri, bazen de savaş yoluna başvurabileceklerini açıklamaları, Azerbaycan'ın belirli aralıklarla uluslararası kuruluşlarda konuyu en üst düzeyde gündeme taşıyarak Ermenistan'ın işgalci durumda olduğuna ilişkin kararlar aldırma girişimleri ve en son BM Genel Kurulu'nda bu içerikte bir karar alınması, Ermenistan'daki son devlet başkanlığı seçimleri sonrasında Azerbaycan ile sınırda çatışmaların yeniden yoğunlaşması, bu çatışmaların devamlı yaşanan "küçük ateşkes ihlalleri" düzeyini aşması ve kısmi savaşa dönüşmesi, Azerbaycan Devlet Başkanının İlham Aliyev'in Ermenistan işgali altındaki bölgelere yakın yerlere sık sık ziyaretler düzenlenmesi, bölge halkının sorunlarıyla yakından ilgilenmesi ve direkt bölgeden Ermenistan'a ve dünyaya toprakların kurtarılması ile ilgili mesajlar vermesi, Azerbaycan askeri bütçesini her yıl önemli ölçüde artırması ve örneğin önümüzdeki yıl için yeniden artırılarak 2 milyar doları aşacağını açıklanması sorunun yeniden daha üst düzeyde gündeme gelmesine neden olmakta ve akıllara Azerbaycan'ın kuvvet kullanma yoluna gidip gitmeyeceği sorusunu getirmektedir. Peki bölgede savaşın yeniden alevlenme ve Azerbaycan'ın topraklarını Ermenistan işgalinden kurtarmak için kuvvet kullanma yoluna başvurma ihtimali ne kadardır? Bu sorunun cevabını bulmak için sorunun tarihsel kökenleri, gelişimi, bölgenin şartları, uluslararası hukuk açısından sorunun durumu ve benzeri konuların dikkate alınması gerekmektedir.

SORUNUN TARİHSEL KÖKENLERİ (Genel Hatlarıyla)

Sorunun tarihçesine baktığımızda, ilk temellerinin büyük güçlerin bölgeye ilişkin politikalarına, bu çerçevede bölgedeki etnik göçlere dayandığını görmekteyiz. Bölgede eski dönemlerde mevcut olan devlet yapılanmaları içerisinde Ermeni ve Azerbaycanlı (Azerbaycan Türkleri ya da Müslüman kimliğiyle de ifade edilmiştir) nüfus bulunmuş ve etnik menşeli savaşlar söz konusu olmamıştır. Özellikle, Rusya'nın 18. yüzyıldan itibaren giderek güçlenmesi, bölgesel hakimiyetini genişlendirmeye ve güneye doğru genişlenmeye çalışması, bu çerçevede Kafkasya'da üs olarak kullanabileceği devlet yapılanmasına ihtiyaç

duyması, bu ülkenin bölgeye ilişkin etnik hareketlilikler gerçekleştirmesine neden olmuştur.18. yüzyılın başlarında Penahali beyin önderliğinde bölgede Karabağ Hanlığı kurulmuştur. XVIII yüzyılın sonlarında artan dış saldırılar sonucunda kısa bir süre için (sadece 1797 yılında bir süreliğine) Karabağ bölgesi, merkezi Azerbaycan'ın güney (şu anki İran) bölgelerinde bulunan Gacar Türklerinin yönetimi altına geçmişse de, genelde bağımsızlığını koruyabilmiştir.[1]

1826 yılında, Karabağ Hanlığı Çarlık Rusyası tarafından işgal edilmiştir. Rusya ile Gacar yönetimi arasındaki savaşlar sonucunda, 1828'de imzalanan Türkmençay Andlaşması ile Karabağ Hanlığı Rusya'ya bağlanmıştır. 1828-1829 yıllarında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Kafkaslarda yaşanan savaş da Karabağ Hanlığı'nın bağımsızlığını yeniden kazanmasına yardım etmemiştir. Bu savaşların ve imzalanan antlaşmaların Karabağ bölgesi açısından bir diğer önemi, bu süreçte Gacar yönetimi altındaki topraklardan 1825-1826 yıllarında 18.000, 1828'de 50.000 (Türkmençay Anlaşması'nın 15. maddesi Gacar yönetimi altındaki Ermenilerin bir yıl içinde Aras nehrinin kuzeyine, yani Rus yönetimi altındaki topraklara geçmesini öngörmekteydi), 1829 Osmanlı-Rus Edirne antlaşması ile de 84.000 civarında Ermeni'nin Karabağ bölgesine getirilmesi sonucunu doğurması şeklinde olmuştur[2]. Dönemin Rus tarihçilerine göre bu süreç boyunca Kafkasya'ya, Anadolu'dan ve şu anki İran topraklarından en az 1 milyon Ermeni göç etmişti veya ettirilmişti.[3] Bu göçler sonucunda I Nikolay, Revan ve Nahçıvan hanlıklarının topraklarını içeren coğrafya üzerinde Ermeni bölgesi de kurmuştur.[4] Rusya'nın bölgede "üs-karakol-devlete" sahip olma hedefleri ve bölgenin etnik yapısının bu hedef doğrultusunda değiştirildiğine ilişkin tarihi bilgiler Rus ve Ermeni tarihçilerin eserlerinde de yer almıştır.[5]19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında çeşitli isyanlar baş göstermişse de, 1918 yılına kadar Karabağ bölgesi, Çarlık Rusyası'nda Azerbaycan'ın bir bölgesi olarak (Gence Guberniyası'na bağlı olarak) yer almaya devam etmiştir.

28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra da Karabağ bölgesi onun içinde yer almaya devam etmiştir. 12 Ocak 1920'de Paris'te toplanan Barış Konferansı

sırasında bağımsız Azərbaycan Cumhuriyeti resmi olarak tanınırken de, Karabağ bölgesinin onun bir parçası olması uluslararası kabul görmüştür. Bunların yanı sıra Azərbaycan'ın Sovyet Yönetimi tarafından işgal edilişinden SSCB'nin yıkılışına kadarki dönemde, Azərbaycan'ın Zengezur ve Gökçe bölgelerinin Ermenistan'a "hediye edilmesi"[6], Azərbaycan içerisinde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi isimli yapının oluşturulması[7], bu yapı içerisinde Ermenilerin etnik yoğunluğunun sağlanması, DKÖB'nin Ermenistan'a birleştirilmesi için kapsamlı hazırlıkların Sovyetler Birliği içerisinde ve dışında sürdürülmesi[8], Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde bölgede çatışmaların alevlenmesine neden olmuştur. İlk başlarda karşılıklı etnik nefretin artmış, Azərbaycan-Ermenistan sınırında ve Azərbaycan içerisindeki eski DKÖB coğrafyasında küçük çaplı çatışmalar baş gösteriş, Haziran 1992'den itibaren bu çatışmalar savaşa dönüşmüştür. Bu döneme kadar Ermenistan'ın milli orduya sahip olmasına karşın Azərbaycan'da mevcut olan yönetimlerin milli ordu kurulması konusuna sıcak bakmaması nedeniyle, Ermenistan birlikleri Azərbaycan toprakları'nın yaklaşık %5-ini işgal altına almıştır. Bu süreçte 25-26 Şubat 1992 tarihinde, Ermeni kuvvetlerinin, bölgedeki 366 sayılı Rus askeri birliğinin desteğiyle, Azərbaycan'ın Hocalı rayonunda gerçekleştirdikleri katliam çok sayıda yabancı devletin, uluslararası kuruluşun[9] ve yabancı medyanın[10] da sert tepkisine neden olmuş, fakat bu katliamı gerçekleştirenler hakkında herhangi bir işlem yapılmamıştır. Ermenistan ordusunun 27 Mart-3 Nisan 1993 tarihleri arasında devam eden saldırıları sonucunda Azərbaycan'ın Kelbecer rayonu Ermenistan tarafından işgal edilmiştir.[11] BM Güvenlik Konseyi'nin soruna ilişkin ilk kararı bu işgal sonrasında alınmıştır. 822 sayılı bu karar, işgal edilmiş Kelbecer rayonunun biran önce ve şartsız olarak terk edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[12] Fakat, Ermenistan'ın oyalayıcı politikalarının uluslararası kuruluşlar tarafından hoş görülmesinin de etkisiyle bu karar uygulanamamıştır. Bunun sonucu olarak, 1993 yılı sonuna kadar Ermenistan Azərbaycan topraklarını işgal etmeyi (günümüzde Azərbaycan topraklarının yaklaşık % 17'i Ermenistan işgali altındadır), BM Güvenlik Konseyi de bu işgallere son verilmesini isteyen (853, 874, 884 sayılı) kararlar almayı

sürdürmüştür.

Bu arada, çeşitli uluslararası kuruluşlar düzeyinde sorunun çözümüne yönelik girişimler süregelmiştir. Bu konuda en yetkili yapı olarak AGİT Minsk Grubu oluşturulmuştur.[13] Minsk Grubu'nun ve Rusya'nın özel girişimleri sonucunda Mayıs 1994'te Azerbaycan ile Ermenistan arasında ateşin durdurulmasını öngören bir dizi anlaşma imzalanmıştır.[14] Mayıs 1994'ten günümüze kadar, ara sıra ihlal edilmekle birlikte bu ateşkes durumu sürdürülmüştür. Ateşkes döneminde sorunun çözümüne yönelik girişimler Minsk Grubu başta olmakla, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve çeşitli devletler aracılığıyla sürdürüle gelmiştir. Bu çabalar içerisinde en önemlileri AGİT Minsk Grubu'nun taraflara sunduğu üç barış planı önerisi olmuştur.[15] Bu planlardan ilk ikisi Ermenistan, üçüncüsü ise Azerbaycan tarafından kabul edilmediği için uygulanma şansı bulmamıştır. Kabul edilmemesine rağmen uzun süre gizli tutulan planların 21 Şubat 2001'de Azerbaycan'ın resmi gazetesinde yayınlanması tartışmaya neden olmuştur. Her üç planda da kesin bir barış anlaşmasının imzalanması, Ermenistan birliklerinin Azerbaycan dışına çıkması, Laçın hariç eski DKÖB sınırları dışındaki Azerbaycan topraklarının tamamen terk edilmesi, Azerbaycanlı mültecilerin geri dönüşlerinin sağlanması ve Azerbaycan içerisinde eski DKÖB çerçevesinde bir yapı kurulması öngörülmüştür. Planlar arasındaki farklılıklar sadece bu sürecin hangi aşamalarla gerçekleştirileceğine ve kurulacak yapının statüsünün ne şekilde düzenleneceğine ilişkin olmuştur.

Sorunun çözümüne yönelik atılan adımlar içerisinde özellikle ilk iki ciddi adım başarının hemen eşiğinden dönmüştür. Önce, 1997 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın girişimleri neredeyse barış anlaşmasını getirmek üzereydi. Fakat, Ermenistan'da Ter-Petrosyan'ın devrilerek yerine R. Koçaryan'ın gelmesi bu süreci engellemiştir. Bir diğer önemli aşama Kasım 1999'da gerçekleştirilen AGİT İstanbul Zirvesi olabilirdi. Fakat, zirvenin hemen öncesinde zirve sırasında barış anlaşması imzalanacak iddiaları üzerine Ermenistan Parlamentosu'na yapılan ve çok sayıda üst düzey yetkilinin ölümüyle sonuçlanan silahlı saldırı bir girişimi daha sonuçsuz bırakmıştır. Sorunun çözümüne ilişkin üçüncü tur

ciddi girişimlər serisi isə Mart 2001'de yənin Fransa'nın arabuluculuğuyla başlamışdır. Paris görüşməsi və hēnēn ardından Nisan 2001'de Key-West'te (Florida-ABD) gerçēkleştirilēn görüşmələr yakından izlēndiğində, görüşmələr öncesində və sonrasında yapılan açıklamalar yan yana getirildiyinde, bu görüşmələr sırasında bazı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Fakat yetkililer her defasında bu görüşməlerde bir uzlaşmaya varıldığı iddialarını reddetmiştir. 10-11 Şubat 2006'da, Fransa'da barış görüşmələrinin "Rambouillet turu" aşaması gerçēkleştirilmiş ve yənin resmī açıklamalara göre kesin bir sonuca ulaşılammamıştır. Günümüzde barış görüşmələri devam etmekte, fakat sonuçlarına ilişkin çelişkili açıklamalar yapıldığı için verimliliği konusunda net bir görüş ortaya konması mümkün olmamaktadır.

SORUNUN NİTELİĞİ VE ÇÖZÜM YOLLARI

Yakın tarihte sorunun ilk ortaya çıkış şekli Ermenistan'ın, Azerbaycan'ın tarihi Karabağ bölgesini kendisine birleştirmek istemesiyledir. Bu doğrultuda Ermenistan parlamentosu 1 Aralık 1989 tarihli karar almış ve hala bu kararından dönmemiştir.[16] Fakat, bu karar ve Ermenistan'ın bu doğrultudaki resmī istekleri, yürürlükteki SSCB Anayasasına, cumhuriyetlərin anayasalarına aykırı bulunarak hem dönemin merkezi Moskova yönetimi, hem de Azerbaycan yönetimi tarafından reddedilmiş ve kınanmıştır. Genişlemeci politikalarını resmī ağızdan da ifade eden ve bu doğrultuda kararlar alan Ermenistan, BM'ye üye olunca uluslararası hukuk karşısında zor durumda kalmamak için, amaçlarından vazgeçmemekle birlikte politika değişikliğine gitmiştir.[17] Öncelēri, Azerbaycan ile arasındaki çatışmaların ve savaşın nedeninin toprak elde etmek ve genişlemek olduğunu açıkça ifade etmekten çekinmeyen Ermenistan yönetimi, bu defa bölgedeki olayları farklı şekilde tanımlama gereği hissetmiştir. Örneğēn, bölgede aslında savaş diye bir şeyin söz konusu olmadığını, Azerbaycan'ın zulmünden kurtulmaya çalışan Ermeni halkın bağımsızlık mücadelesi verdiğini, Ermenistan'ın sadece bu bağımsızlık mücadelesini desteklediğini ifade etmeğe başlamıştır. Fakat, tüm bunlar Ermenistan dış politikasındaki saldırgan ve yayılmacı niteliği gizlemeğe yetmemiştir.

Günümüzde halen, bu politikasını sürdürmekle beraber, her düzeydeki Ermenistan yetkilileri, gerekirse işgal ettikleri toprakların önemli kısmını ilhak edebileceklerini de ifade etmekten çekinmemişlerdir. Bunun yanı sıra, Ermenistan işgali altında bulunan Azerbaycan toprakları fiilen, Ermenistan'ın bir parçası durumundadır. Bu topraklar üzerinde yaşamakta olan Azerbaycan vatandaşı Ermeniler, dış dünya ile resmi bağlantılarını Ermenistan aracılığıyla sağlamakta, Ermenistan'ın iç politikasında aktif rol almakta, aynı şekilde Ermenistan merkezi yönetimi sürekli işgal ettikleri topraklara giderek buradaki durumu değerlendirmekte ve buralara ilişkin çeşitli alanlarda (askeri, kültürel, toplumsal) politikalar geliştirmektedir. Bölgede Ermenistan parası kullanılmaktadır. Tüm bunlar, aslında Ermenistan'ın, işgal ettiği Azerbaycan topraklarını kendisine birleştirmek amacından hiç uzaklaşmadığını, tam tersine, günümüzde dış politikasında taktik değişikliğine gitmesine rağmen, ilk baştaki genişlemeci politikasını fiiliyatta uygulamaya devam ettiğini göstermektedir. Sorunun niteliği ve Kafkasya'nın etnik yapısı da dikkate alınarak çözüme yönelik adımların atılması için öncelikle Azerbaycan toprakları üzerindeki Ermenistan işgalinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Buna paralel olarak Azerbaycan içerisindeki Ermeni azınlığın kendilerini güvence altında hissetmesi için uluslararası kuruluşların da aracılığıyla çözüm paketleri ortaya konmalıdır. İşgal durumu ortadan kaldırıldıktan sonra Azerbaycan içerisindeki diğer azınlıklar gibi Ermenilerin de temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınması tam olarak sağlanır.

Azerbaycan topraklarının Ermenistan işgalinden kurtarılması için aşağıdaki yöntemlere başvurulabilir:

- 1) Azerbaycan ve Ermenistan uluslararası garantisi olan bir barış planını kabul eder ve zaman kaybetmeden bu planı uygularlar: Şimdiye kadar yapılan çalışmaların olumlu bir sonuç doğurmadığı ve ortaya atılan önerilerin taraflarca kabul görmediği çok açıktır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi yukarıda da ifade edildiği üzere, çatışan tarafların konuya bakışları arasındaki uçurumdur. Uluslararası kuruluşların ve genel olarak tüm arabulucuların bölgenin ve özellikle de Azerbaycan ile Ermenistan'ın tüm özelliklerini

ayrıntılı olarak incelemesi, sorunun tüm boyutlarını dikkate alması, buna dayanarak kalıcı ve gerçekçi bir barış önerisi hazırlaması gerekmektedir.

2) Azərbaycan məşru müdafaə yoluna başvuraraq topraklarını işgaldən kendisi kurtarmaya çalışır: Bu durumda Azərbaycan'ın məşru müdafaə hakkının temellerinə ilişkin sorular ortaya çıxabilir. Bu nədənle də konuyu daha ayrıntılı inceleyelim.

AZƏRBAYCAN MƏŞRU MÜDAFAA AMAÇLI KUVVET KULLANMA HAKKI

Azərbaycan ilə Ermənistan arasındakı savaşı, olaya hangi boyuttan baktığınıza görə, fərqli şəkildə dəyərləndirmək mümkündür. Fəkat, bu boyular içərisində ən tartışılmaz olanı bir işgalin mevcudiyətidir. Bu durum, uluslararası kuruluşların qərarlarında da yer almaqla birlikdə, gənəldə Ermənistan yetkililərinə rəddedilməkdə, bölgədə bir işgalin söz konusu olmadığı, “eski Dağlıq Karabağ Özerk Bölgesi Ermenilerinin bağımsızlık girişimlerinin bulunduğuy” ifadə edilmektedir. Fəkat, bəzi durumlarda, Ermənistan dövlət yetkililərinin də işğalı qəbul etdikləri görülmüşdür. Bunun bir örneği 17 Mayıs 2001 ortalarında yaşanmışdır. Bu tarixdə, Ermənistan Parlamentosunda yapılan görüşmələrdə öncə Ermənistan Savunma Bakanı Serj Sarkisyan, yaptığı konuşmada şu ifadələrə yer vermişdir: “İşgal ettiğimiz topraklar var. Bunda utanılacaq bir şey yok. Güvenliğimiz gereği bu toprakları işgal ettik. Biz bunu 1992 yılı ve öncesinde de söylüyorduk, şimdi de söylüyoruz. Belki üslubum diplomatik değil, ancak gerçek bu”. Ardından, bu konuşmaya gələn ilk tepkiler üzərinə açıqlama yapan Ermənistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan da konuşmasında işgaldən söz etmiş, ancak Taşnak Partisi'nin kendisindən bu sözlerle ilgili bir izah istemesi üzərinə daha sonra geri adım atmışdır.[18]

Ağustos 2002'də Azərbaycan Dövlət Başkanı Haydar Aliyev ilə Ermənistan Dövlət Başkanı Robert Koçaryan arasında iki ölkə sınırındaki Sederek'te görüşmə gerçəkləştirildiyi sırada açıqlama yapan, Ermənistan Savunma Bakanı Serj Sarkisyan, işgal bölgəsində Ermənistan askerlərinin bulunduğunu rəsmən ifadə etmiş və bunun normal olduğunu eklemiştir.[19]

Aynı açıqlamasında Sarkisyan, eski Dağlıq Karabağ Özerk Bölgesi topraklarını hiçbir zaman

Azərbaycan toprağı olaraq görmediklərini de vurğulamışdır. Öncelikle, meşru müdafaə için şart olan saldırıya uğrama fiili üzerinde duralım. Günümüzde Azərbaycan topraklarının işgal edilmiş olması, kimse tarafından reddedilmeyen bir husustur. Yukarıda, üzerinde çeşitli örneklerle de durduğumuz üzere, hem BM Güvenlik Konseyi kararlarında, hem diğer bir çok uluslararası hukuki metnlerde bu husus kesin bir dille kabul edilmiş, Ermenistan yetkilileri de çeşitli vesilelerle işgali ve Azərbaycan topraklarında halen asker bulundurduklarını kabul etmişlerdir.

Bu arada, Ermenistan Parlamentosu'nun 1 Aralık 1989 tarihli, Azərbaycan'ın Karabağ bölgesini kendisine birleştirmek doğrultusunda aldığı kararı halen yürürlükten kaldırmadığını da tekrar vurgulayalım. Ermenistan'daki 2003 devlet başkanlığı seçimleri sırasında, konumuza ilişkin aydınlatıcı bazı gelişmeler de yaşanmıştır. Öncelikle, eski devlet başkanı Robert Koçaryan'ın adaylığının geçerli olup olmadığı tartışması yaşanmıştır. Koçaryan'ın muhalifleri, onun adaylık için gerekli olan, "en az 10 yıl önceden itibaren Ermenistan vatandaşı olma" şartını yerine getirmediği gerekçesiyle aday olamayacağını ileri sürmüşlerdi. İddiaya göre, Ermenistan İçişleri Bakanlığı yukarıda değinilen Ermenistan Parlamentosu'nun 1 Aralık 1989 tarihli kararına dayanarak, Koçaryan'a vatandaşlık şartına ilişkin gerekli belgeyi vermiş ve böylece sorun ortadan kalkmıştır.[20] 2003'teki seçimler sırasında yaşanan bir diğer gelişme ise, Koçaryan yönetiminin Erivan'da kendisine karşı girişilen hareketleri önlemek üzere işgal altında tuttıkları Azərbaycan topraklarından Erivan'a askeri güç kaydırmasıydı. Benzer adımlar 2008 başkanlık seçimleri sonrasında da atılmış ve Ermenistan kauoyunun sert tepkisine neden olmuştur. Bu gelişmeler Ermenistan yönetiminin, Azərbaycan topraklarına yönelik fiili hareketlerinin açık göstergesi sayılmalıdır. Ermenistan'ın kendi kabul ettiği ölçüde Azərbaycan'a karşı gerçekleştirdiği fiiller, BM Genel Kurulu 3314 sayılı kararına da uygun değildir. 3314 sayılı kararın 3. maddesinde sayılanlar, Ermenistan'ı açıkça saldırgan devlet durumuna düşürmüştür. AGİT Başkanı'nın Özel Temsilcisi Anjey Kasprshik de Nisan 2003'te bölgeyi ziyareti sırasında yaptığı açıklamada işgal altındaki Azərbaycan topraklarında Ermenistan Savunma Bakanlığı'na bağlı birliklerin

bulunduğunu, bunu Ermenistan Savunma Bakanı (şimdiki devlet başkanı) Serj Sarkisyan'ın da kabul ettiğini ifade etmiştir.[21] Bu fiil, UAD'ın 1986 Nikaragua Davası Kararı'nda silahlı saldırı olarak tanımlanmıştır ve dolayısıyla meşru müdafa hakkı vermektedir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 25 Ocak 2005 tarihli oturumunda Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarındaki işgaline son vermesi gerektiğine ilişkin[22], 14 Mart 2008'de BM Genel Kurulu'nda da yine benzeri nitelikte karar alınmıştır[23]. Tüm bunların yanında, Ermenistan'ın her düzeydeki yetkilileri Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tanımadıklarını açıkça ifade etmekte, işgal altında tuttukları toprakların (onlar bunu genel ifade ile "Dağlık Karabağ" olarak isimlendirmektedirler) hiçbir zaman Azerbaycan'a bırakılmasının söz konusu olamayacağını bildirmektedirler.[24] Sadece bu bile, devletin varlığına ve bütünlüğüne yönelmiş saldırıların meşru savunmaya hak kazandırdığına yönelik tezler ışığında[25], Azerbaycan'a meşru müdafa hakkı vermektedir.

Sonuç olarak Azerbaycan BM Güvenlik Konseyi'ne bilgi vermek suretiyle ve sadece Ermenistan işgali altında bulunan topraklarını kurtarmak amacıyla (yani Ermenistan'ın içerisine yönelik olarak bunu devam ettirmemek kaydıyla) kuvvet kullanma yoluna başvurabilme hakkına sahiptir. Bunu ifade ederken, kuşkusuz, amacımız kuvvet kullanmayı özendirmek değildir. Biz de, devletler arasındaki sorunların çözümünde mümkün olduğunca kuvvet kullanma yoluna gidilmemesi gerektiğinin, bu yola başvurulmasının insanlık ve uygarlık için ortaya çıkardığı tehlikenin farkındayız. Fakat, işgal durumuna bu kadar uzun süre göz yummanın uluslararası barış ve güvenlik adına, dolayısıyla insanlık ve uygarlık adına daha tehlikeli sonuçlar doğurabileceği de itiraz edilemeyecek hususlar olsa gerekir. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki mevcut işgal durumunun bölgesel ve küresel barış ve güvenliği tehdit ettiği, kalkınmayı ve işbirliğini engellediği herkesçe bilinmektedir. Bunların yanı sıra yayılcılığın, en azı göz yumulmak suretiyle de olsa, teşvik edilmesinin bölge ve dünya genelinde doğuracağı sonuçlar da rahatlıkla tahmin edilebilir.

SONUÇ

Yukarıdaki bilgiler ışığında sorunun çözümünün kolay olmadığı görülmektedir. Mevcut

şartlar Azərbaycan'ın topraklarını Ermenistan işgalinden kurtarmak için askeri yöntem dışında seçeneğinin kalmadığına daha çok işaret etmektedir. Ulusal çıkarlar gözetilerek yapılan açıklamalar bir yana, Azərbaycan'ın topraklarını işgalden kurtarma hakkı uluslararası hukuk açısından da tartışılmazdır. Bu doğrultuda Azərbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ve Savunma Bakanı Sefer Ebiyev başta olmakla yetkililerin açıklamaları sıkça duyulmaktadır. İlham Aliyev'in en son 18 Nisan 2008'de, yarısı işgal altında olan Fuzuli bölgesinde yaptığı konuşmada, arabulucuların sonuçsuz barış görüşmeleri ısrarlarına tepkisini ifade eden "topraklarımızı barış yoluyla mı işgal ettiler, biz de barış yoluyla kurtaralım" açıklaması Azərbaycan'ın bu konudaki kararlılığını yansıtmaktadır[26].

Azerbaycan'ın askeri bütçesini her yıl uluslararası kuruluşların ve hatta ABD ve Rusya yetkililerinin bile tepkisini çekecek boyutta artırmaktadır. Fakat sorunun kökenleri ve gelişim süreci, küresel mücadelenin bölgedeki yansımaları ve özellikle Ermenistan'daki Rus askeri varlığı yakın vadede Azerbaycan'ın savaşı başlatma ihtimalini asgari düzeye indirmektedir. Çünkü askeri ve moral olarak ciddi uluslararası desteğe sahip Ermenistan'ın işgalci girişimleri karşısında tutunamayan ve daha çok bu nedenle savaşın ilk aşamasını kaybeden Azerbaycan, ikinci aşamada sadece Ermenistan ile karşılaşmayı arzulamaktadır. Bu nedenle de o zamana kadar toprakları barış görüşmeleri yoluyla işgalden kurtarılamazsa (Ermenistan işgale son vermezse), Azerbaycan askeri-diplomatik şartlarını sağladığı anda topraklarını işgalden kurtarmak için askeri yönetime başvurmaktan geri durmayacaktır.

* Kafkasya Uluslararası Strateji Araştırmalar Merkezi Başkanı

[1] Ziya Bünyadov ve d., Azərbaycan Tarixi, I Cilt, Bakü, Azərbaycan Devlet Neşriyatı, 1994, ss. 530-541.

[2] Reşid Göyüşov, Qarabağın Keçmişinə Seyahet, Bakü, Azərbaycan Devlet Neşriyyatı, 1993, s. 75.

[3] N. N. Şavrov, Novaya Ugroza Russkomu Delu v Zakavkazie, Sankt Petersburg, 1911, ss. 59-61.

- [4] Tadeusz Swietochowski, Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azərbaycan'ı 1905-1920, İstanbul, Bağlam, 1988, s. 26.
- [5] 18. Yüzyılda Ermeni-Rus ilişkileri, Erivan, 1967, ss.204-205'den aktaran Dursun Yıldırım ve Cihat Özönder, Karabağ Dosyası, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü , 1991, s. 84; Transkafkasyadaki Rusya topraklarının icmalı (Rusça) 3. Bölüm St. Petersburg, 1834 ve Ekleri'den aktaran Yıldırım, a.g.e., s. 87.
- [6] Nesib Nesibli, Bölünmüş Azərbaycan, Bütöv Azərbaycan, Bakü, Ay-Yıldız, 1997, s. 121.
- [7] Taşkıran, a.g.e., ss. 136-137; Nesib Nesibli, Azərbaycan'ın Jeopolitiği ve Petrol, Bakü, Hazar Üniversitesi Neşriyatı, 2000, s. 183.
- [8] Emir Guliyev, "Göçürölme (1948-1953)", I.Veliyev , K. Muhtarov, F. Hüseyinov (der), Deportasiya, Bakü, Azərbaycan Ansiklopedisi Yayınevi, 1998, ss 19-20, s. 78.
- [9] <http://www.amnesty.org/ailib/aipub/1994/Eur/551294.Eur.Txt>, 24 Mayıs 2001. ve <http://www.unhchr.Ch/huridocda/huridoca.Nsf/0/7c3561e40d2d3d07c1256bae00447b7f?Op=endocument> (13 Kasım 2003).
- [10] "Nowhere To Hide For Azerı Refugees", The Guardian, 2 Eylül 1993; "The Face Of A Massacre", Newsweek, 16 Mart 1992; "Massacre By Armenians", The New York Times, 3 Mart 1992; Thomas Goltz, "Armenian Soldiers Massacre Hundreds Of Fleeing Families", The Sunday Times, 1 Mart 1992; "Corpses Litter Hills In Karabakh", The Times, 2 Mart 1992; Jill Smolowe, "Massacre In Khojaly", Time, 16 Mart, 1992, "Nagorno-Karabagh Victims Buried İn Azerbaijani Town", The Washington Post, 28 Şubat 1992;
- [11] Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", Avrasya Dosyası Azərbaycan Özel, Cilt 7, Sayı 1, İlkbahar 2001, s. 407.
- [12] BM resmi internet sayfası, <http://www.un.org/Docs/scres/1993/822e.pdf> , 27 Mart 2003.
- [13] <http://www.osce.org/docs/russian/1990-1999/mcs/adhels92rhtm> (13 Kasım 2002).
- [14] Xalq Qezeti, 6 Mayıs 1994; www.cis.minsk.by/russian/cis-peace.htm (27 Mart 2003).
- [15] "Dağlıq Qarabağ Münaqişesinin Aradan Qaldırılmasına Dair Herterefli Saziş",

Azərbaycan, 21 Şubat 2001.

[16] www.v2.nl/~arns/Texts/Chrono/Armenia.html

[17] www.haberaliz.com/detayprnt.php?id=894&s=detay

[18] http://www.diplomatikgozlem.com/turkish/kafkasya/20020927_01.html (13 Aralık 2003).

[19] “Aliyev ile Koçaryan Görüştü”, Hürriyet, 14 Ağustos 2002.

[20] Hatem Cabbarlı, “5 Şubat 2003 Devlet Başkanlığı Seçimlerinde Koçaryan’ın Pirhos Zaferi”, Stratejik Analiz, Mayıs 2003, Cilt 4, Sayı 37, s. 15.

[21] 525-ci Qezet, 12 Nisan 2003.

[22] <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA05/ERES1416.htm> (13 Aralık 2006).

[23] <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/ga10693.doc.htm> (12 Nisan 2008).

[24]

<http://www.panarmenian.net/news/eng/headlines/?task=search&keyword=Kocharian&id=6831> (4 Nisan 2004).

[25] Berdal Aral, Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1999, s. 62.

[26]

http://www.mediaforum.az/articles.php?lang=az&page=00&article_id=20080418031409973 (18 Nisan 2008)